

Список використаних джерел :

1. Овчинников П. Ринок іграшок України в 2021 році в цифрах. URL : <https://ua-retail.com/2021/11/rinok-igrashok-ukra%D1%97ni-v-2021-roci-v-cifrah/> (дата звернення : 23.01.2022).
2. Поліщук К. М. Сучасна іграшка : актуальність, тенденції, перспективи впливу на дитину. *Освітній дискурс. Гуманітарні науки*. 2019. Вип. 13.
3. Популярні тенденції іграшок для розвитку дитини. *Рівне–ракурс*. 2019. № 940. URL : <https://rakurs.rovno.ua/info.php?id=28862&print=1> (дата звернення : 23.01.2022).

Дудник Світлана

*викладачка мистецтва
комунального закладу «Донецький обласний спеціалізований
фаховий коледж спортивного профілю ім. С. Бубки»
(м. Бахмут)*

ВПЛИВ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ПІД ЧАС ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У сучасних реаліях актуальною є проблема пошуку нових методів і засобів виховання та навчання дитини. Особливе місце в педагогічному процесі сьогодення посідає мистецтво, і зокрема інтеграція різних видів художньої діяльності. При цьому ми виходимо з того, що історично світ мистецтва був цілісним. Саме тому в педагогічній практиці спостерігаємо тенденцію до активного об'єднання мистецтв – образотворчого, музичного, танцювального, літературного. Це значно полегшує розуміння учнями навчального матеріалу, допомагає їм сприймати художні образи більш цілісно, активізує всі психічні процеси, мотивує до творчого самовираження та пізнавальної активності.

Світоглядна, образна і композиційна єдність, спільна участь в художній організації простору і часу, узгодженість масштабів, пропорцій, ритму породжують в мистецтві властивості, що сприяють всебічному розвитку художньої ідеї. Все це робить на людину сильний емоційний вплив. Основна функція синтезу мистецтв – можливість естетично організувати матеріальну і духовну середу буття людини. Це є чинником гармонізації суспільства. В ході історичного розвитку склалися найрізноманітніші форми синтезу мистецтва.

Проблема взаємодії мистецтв є актуальною в сучасній педагогічній науці. Теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені музичній педагогіці, психології та естетичному вихованню. Так, проблему синестезії як феномена та її розвитку в процесі навчання висвітлили у своїх дослідженнях А. Абраменко, І. Ванечкін, Б. Галєєв, А. Томашева, А. Худяков, Б. Юсов, П. Яньшин. Специфіка та закономірності художньо-естетичної інтеграції шкільної мистецької освіти є

предметом вивчення українських вчених : У. Дутчак, С. Ковальової, Л. Масол, Л. Предтеченської, Н. Терентьєвої, О. Щолокової. Питання естетичного виховання особистості, а також художньо-естетичної інтеграції досліджують українські науковці У. Дутчак, І. Зязюн, Л. Коваль, С. Ковальова, Л. Масол, Н. Терентьєва, Л. Предтеченська, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницький, О. Щолокова та ін.

Хочеться звернути увагу на те, що ще видатні мислителі минулого – античності, середньовіччя, епох Відродження, Реформації та Просвітництва – звертали увагу на беззаперечний виховний та навчальний потенціал мистецтва. Так, у Давній Греції ідеалом виховання вважалася особистість художньо-культурного напрямку, а мистецтво – потужним засобом гармонізації усіх сфер людини та важливим чинником розбудови держави. При цьому наголошувалося на поєднанні різних видів мистецтв у педагогічному процесі – театру, співів, декламації, гри на музичних інструментах, танцю. Пізніше «сім вільних мистецтв» у середньовічних університетах ілюстрували ідею необхідності поєднання науки з мистецтвом для забезпечення гармонійного розвитку особистості. В епоху Відродження відбулася переоцінка ролі митця та піднесення його до рівня «онука Бога» [1, с. 42].

Високий педагогічний потенціал убачав у мистецтві Я. А. Коменський. Видатний чеський педагог активно використовував різновиди мистецтва у процесі навчання та виховання учнів з метою розвитку в них спостережливості, гостроти розуму, швидкості реакції, свободи «від усілякої дерев'яної сором'язливості» [2, с. 86]. При цьому педагогіка музики і поетичного слова полягала, на думку Я. А. Коменського, в їх здатності гармонізувати особистість вихованців, «служувати їхньому пристойному відпочинку» та розвивати їхню пам'ять, оскільки «завдяки ритмам і мелодії, вони сприймають більше, легше й приємніше» [2, с. 123].

В Україні одним із перших мистецтво як навчально-виховний засіб почав застосовувати Памфіл Юркевич. «Якщо школа дала світло без тепла, знання без здатності переживати, а завдяки переживанням – співчувати, то ці знання будуть використані лише як засоби для задоволення самолюбства, а не для суспільного блага, щастя й удосконалення людей» [3, с. 5]. Ідеї П. Юркевича були творчо розвинені на початку ХХ століття І. Фолькельтом, Р. Штайнером та іншими прогресивними педагогами. За словами К. Ушинського, «педагог, який прагне що-небудь закарбувати у свідомості дітей, повинен піклуватися про те, щоб якомога більше органів чуття взяли участь в акті запам'ятовування» [4, с. 62]. Синтезом мистецтв захоплювався М. Леонтович, який вивчав взаємозв'язок між музикою та світлом у контексті емоційно-естетичного сприйняття музичного твору. Взаємопроникнення жанрів музики та живопису можна спостерігати в

творах музикантів-імпресіоністів Ф. Якименка (цикл «Картини України»), В. Лятошинського (композиції «Місячні тіні», «Відображення»).

Позитивний педагогічний досвід минулого, потреба в оновленні сучасної системи мистецької освіти призвели до виникнення нових педагогічних концепцій художньої освіти. Автором однієї з них є російський учений О. Мелік-Пашаєв, який стверджує, що в основі всіх видів мистецтв лежить єдине «невідчужене» відношення до життя, а окремі види мистецтв – це деякі особливі грані цілого [5]. Б. Юсов, Г. Москвіна та їхні послідовники, спираючись на ідею про єдиний мистецький простір, в якому синтезуються усі види мистецтва, розробляють програми інтегрованих занять мистецтвами, метою яких є цілісний підхід до художнього виховання через категорію «художній образ» [5]. Так, Г. Москвіна, досліджуючи творчість видатних митців, зазначає, що цю єдність підкреслювали Б. Асаф'єв, Г. Гайне, Ф. Ліст, О. Скрябін, Ф. Шопен, П. Чайковський, М. Гоголь [5].

Літературна творчість (складання казок, кросвордів, мовна імпровізація) призводить до індивідуалізованого відношення до виконання музичного репертуару.

Декоративно-прикладне мистецтво (ліплення, аплікація, флористика, пап'є-маше) розвиває дрібну моторику рук, гнучкість та пластичність виконавського апарату. Метою впровадження даної моделі в освітню практику, наголошує науковець, є формування таких новоутворень і якостей особистості: в мотиваційній сфері – творчої активності, ініціативи, потреби в самостійній творчості; в сфері сенсорно-перцептивних здібностей – синестезії, нестандартності сприйняття музичних образів; в емоційній сфері – імпресивної та експресивної емоційності, ампліфікації музичного сприйняття; в сфері уяви – створення та комбінування художніх образів; в сфері індивідуально-особистісних якостей – внутрішньої волі, яскравої індивідуальності прочитання музичного тексту, зниженню негативного сценічного самопочуття, формуванню виконавської культури.

З вище наведених новоутворень, на наш погляд, важливою є синестезія – від грецького *synáisthesis* – спільне відчуття, одночасне відчуття; властивість людських відчуттів, яка найчастіше є об'єктом психологічних досліджень. Суть її полягає у тому, що за певних умов відбувається поєднання двох або більше відчуттів, в результаті чого здійснюється перенесення якості одного відчуття на інше, і на основі подібного злиття відчуттів з'являється нове єдине неспецифічне для того чи іншого аналізатора оригінальне відчуття. Наприклад, поєднання слухових і зорових відчуттів дає «кольоровий слух». У людей з «кольоровим слухом» звукові відчуття (тон, шум, музичний акорд) викликають зорові відчуття у вигляді зорового образу. На сьогоднішній день існує чимало теорій, які пояснюють сутність цього феномена. Поділяю позиції вчених О. Артем'євої,

Б. Галєєва, П. Флоренського, П. Яньшина, що синестезією як здатністю образно сприймати світ та мистецтво наділена кожна людина [5]. Із багатьох форм прояву синестезії найчастіше зустрічається поєднання «звук – колір». На думку науковців, цей вид синестезії не у всіх виражений яскраво, оскільки не підпорядковується волі і її неможливо викликати штучно. Проте, наукові експерименти доводять, що синестезію можна розвивати як набуту здатність, тобто в її розвитку можливо активізувати вольові зусилля [6].

Отже, правомірно стверджувати, що в процесі педагогічної діяльності синестезія стає керованою і призводить до формування яскравого перцептивного образу. Так, ефективними є вправи, в яких поєднується слухання музики з малюванням (наприклад, за музичним фрагментом виконати імпровізований малюнок «Музика в кольорах», «Мій настрій» або написати кольоровими літерами назву музичного твору, який вивчається), малювання з рухами тіла («протанцювати» мелодію), слухання музики з тактильні/смакові/нюхові відчуття («визначити» на смак/дотик/запах почуту мелодію) тощо.

Таким чином, взаємодія мистецтв на уроках музики сприяє розвитку креативності, синестезії та художньо-творчих здібностей учнів; формуванню особистісних емоційно-вольових якостей; позитивній мотивації до навчально-пізнавальної діяльності. За К. Станіславським, однією із складових творчого навчання є розвиток здатності бачити, мислити та відчувати в образах [7]. Цю складову ефективно забезпечує синтез мистецтв в навчально-виховному процесі.

Список використаних джерел :

1. Галєєв Б. М. Проблема синестезии в эстетике URL : <http://biogr.znate.ru/docs/index-1280.html>.
2. Коменский Я. А. Великая дидактика. Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. *Педагогическое наследие* /сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. Москва : Педагогика, 1988. 416 с.
3. Москвина Г. М. Взаимодействие видов искусства в теории и практике художественного образования : автореф. дис. канд. пед. наук. 13.00.01 / Удмуртский государственный университет. Ижевск, 2003. 21 с.
4. Муравицька М. Філософія серця. *Педагогічні кадри*. 1994. № 5–6.
5. Отич О. М. Педагогіка мистецтва у системі мистецьких субдисциплін педагогіки. *Мистецька освіта в Україні : теорія і практика* / заг. ред. О. В. Михайличенко, редактор Г. Ю. Ніколаї. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 255 с.
6. Саїк Г. Ф. Проведення художніх аналогій з різними видами мистецтв як засіб посилення емоційнообразного сприймання музики. *Збірник наукових праць*. Київ : ЄНПУ, 2001. Вип. 6. С.60-66.
7. Станіславський К. К. Собрание сочинений в восьми томах. Том 4. Работа актера над ролью. Москва : Искусство, 1957. 537 с.